

de
**Paling
route**

wandeling langs de traditie
van het palingvissen

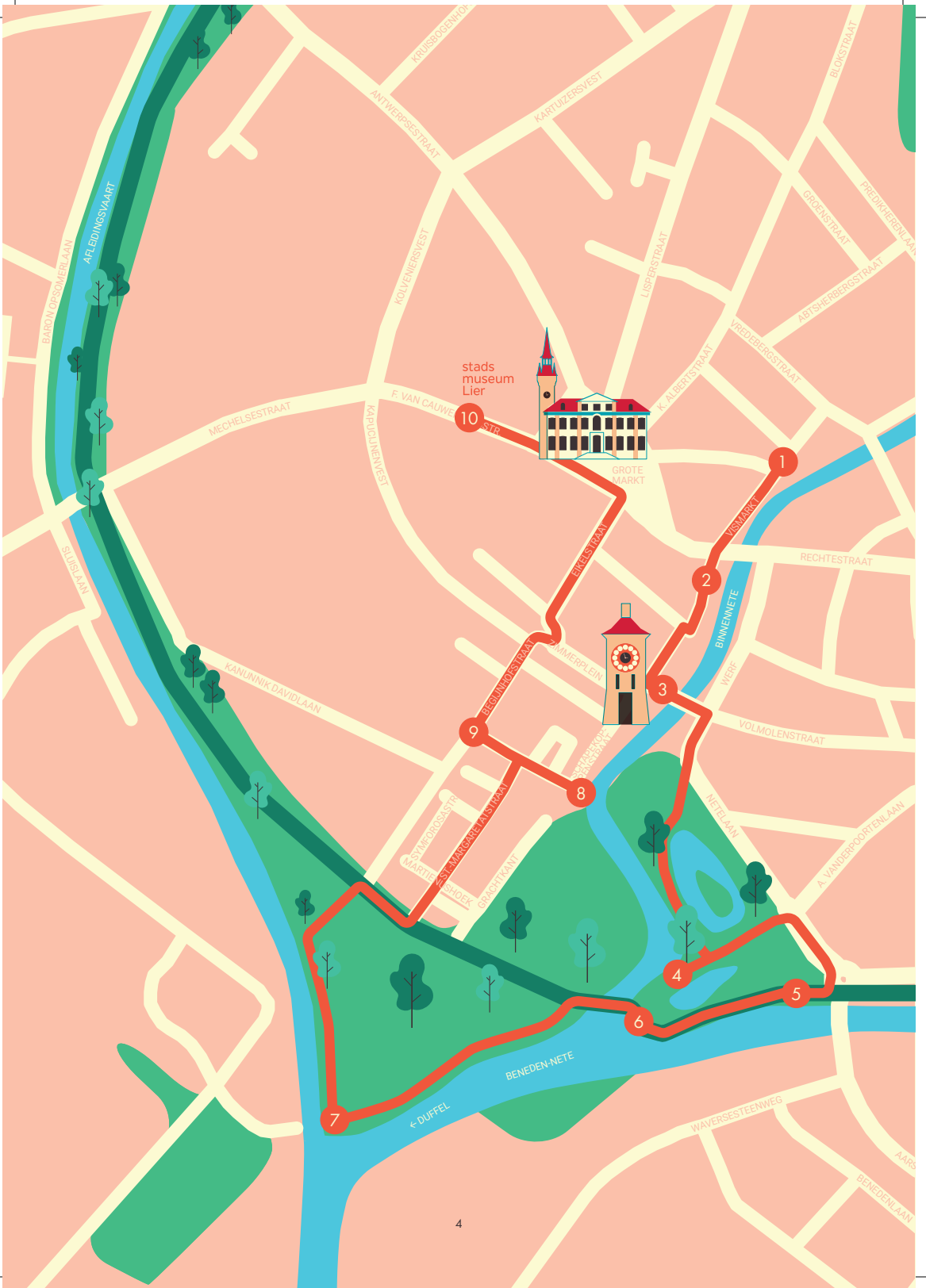

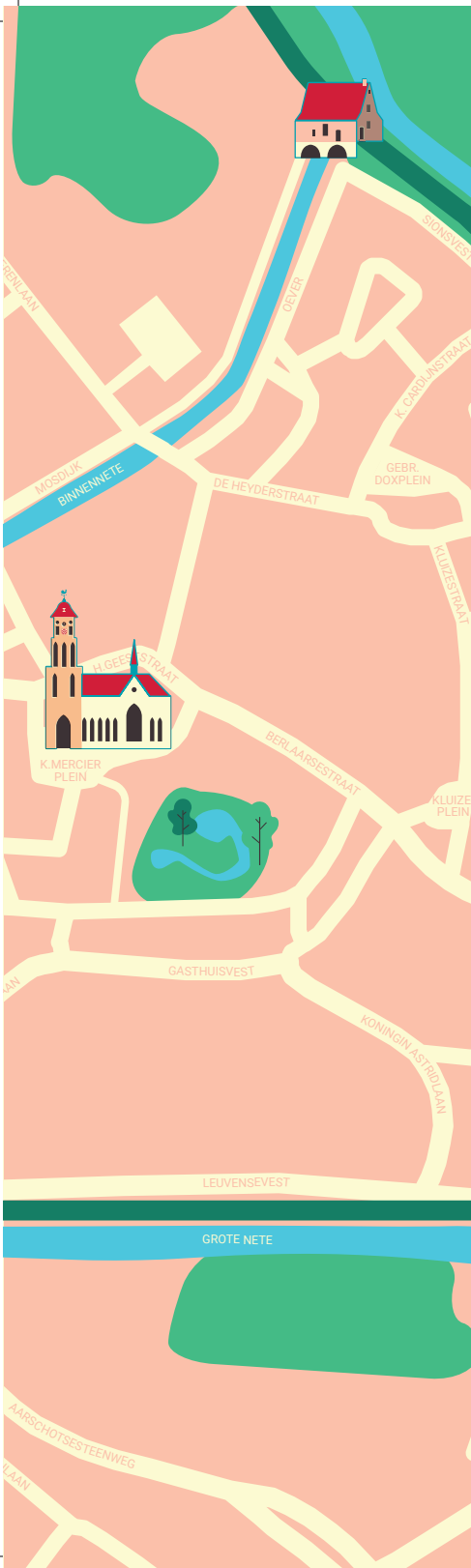
inleiding

Honderd jaar geleden is palingvissen een typische activiteit in Lier. Moedige mannen gaan 's nachts de Nete op en laten hun schuit met het tij meedrijven. Elke vijf minuten halen ze het kruisnet op. Omdat de boot trager gaat dan de stroom, zwemt de paling in het net. Vandaag bevaren de palingboten het Lierse water niet meer. Met de wet op de stroperij

in 1974 is vissen met netten verboden. Enkel de toeristische bootjes en de verhalen van *De Koninklijke Moedige Bootvissers* herinneren ons nog aan dit Liers erfgoed.

Deze wandeling neemt je mee langs verschillende plekken in de stad waarmee de traditie van het palingvissen verbonden is.

Lier

- 1 De Vismarkt
- 2 De verlaagde kade aan het Felix Timmermansplein
- 3 De Sint-Jansbrug aan de Zimmertoren
- 4 Het stadspark aan de Binnennete
- 5 Aan de overzijde van scheepswerf Verrept
- 6 De Zilveren Knoop achter het stadspark
- 7 Het Saske
- 8 De Schapenkoppenstraat, aan de aanlegsteiger van de Kon. Moedige Bootvissers
- 9 De toegangspoort van het begijnhof
- 10 Het stadsmuseum

2,4 km
1,5 uur

1

De Vismarkt

Over de visverkoop in Lier

Al fietsend door de binnenstad kondigt de belleman de wekelijkse visverkoop aan. Talrijke kopers verzamelen zich rond de afbakening van de vismijn. De keurmeester beslist eerst of de vis - die aangevoerd is via schepen - mag verkocht worden. De verkoop zelf gebeurt per afslag: de veilingmeester

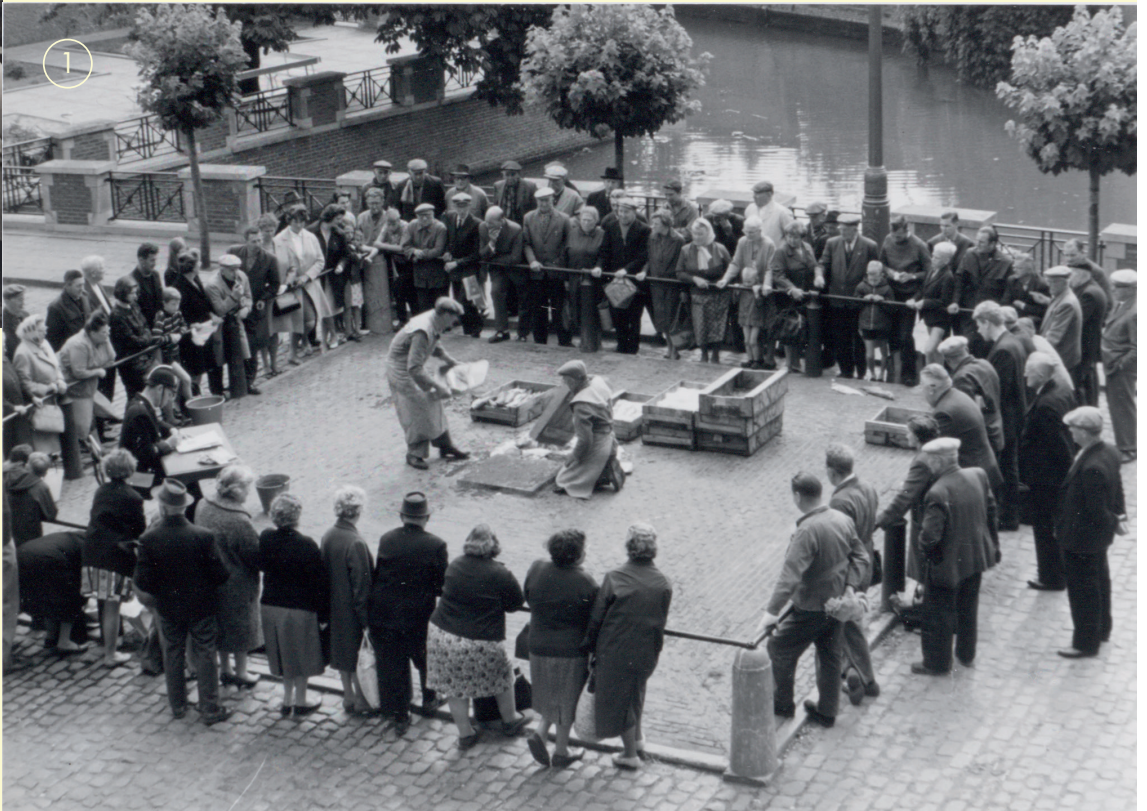
start met een hoog bedrag en laat de prijs zakken totdat een koper akkoord gaat. In 2008 wordt op deze plek voor de laatste keer vis verkocht.

Wie vis wil, koopt die op deze mijn, of gaat zelf de rivier op om paling te vangen.

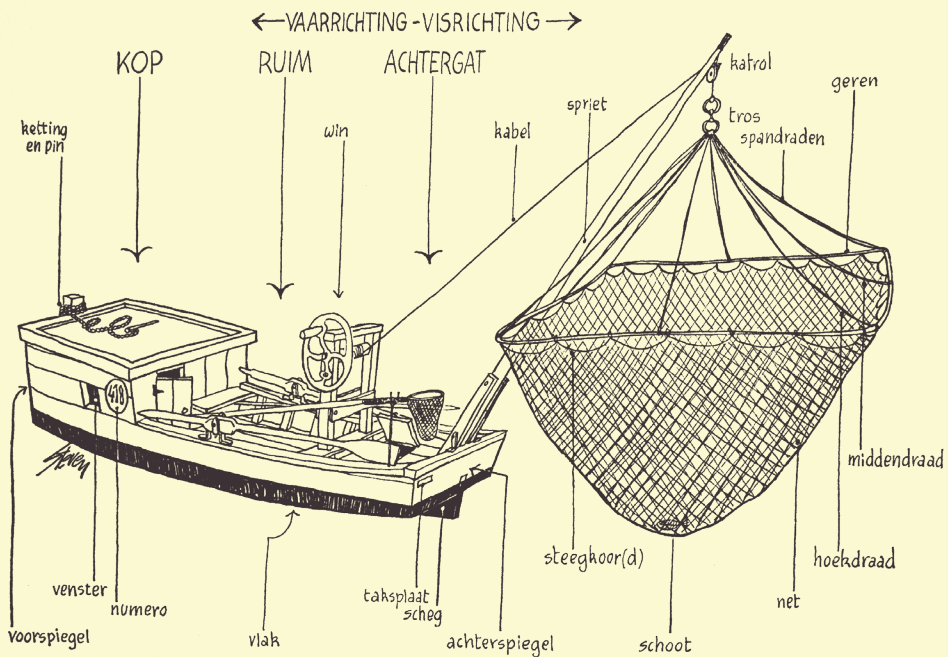
Hiervoor bouwen de vissers een *platbodem* of *palingschuit*. Dit scheepstype komt enkel voor in Lier en is aangepast aan het varen op de Beneden-Nete. Rond 1900 tellen we zo'n 35 platbodems. Vangsten van 16 à 17 kilo paling komen meermaals voor. Tijdens de Eerste Wereldoorlog ligt de vangst nog hoger. De fabrieken liggen stil, het water is minder vervuild en het visbestand herstelt zich. De bootvissers redden zo heel wat

Lierenaars van de hongersnood.

Er zijn geen bronnen die bevestigen dat lokale paling ook aan de man wordt gebracht op de vismijn. Vermoedelijk verkopen de Lierse palingvissers hun vangst rechtstreeks aan lokale herbergen of afspanningen. Vele eetgelegenheden staan bekend om hun *paling in 't groen*.

1967, © Archief Lier | www.kempensergoed.be | Frans Versteken

2

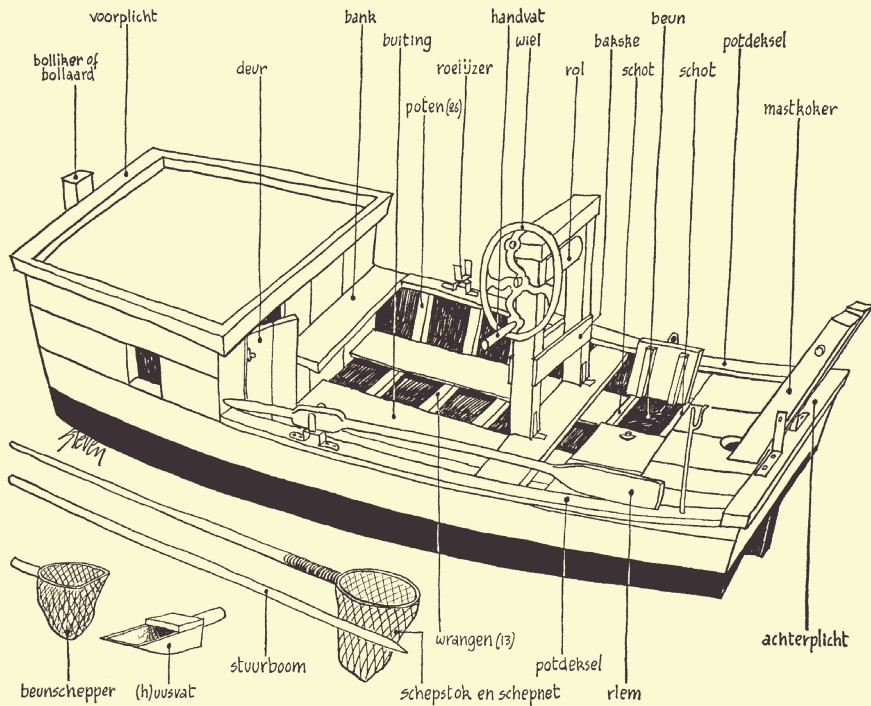
De verlaagde kade aan het Felix Timmermansplein

*Over de Lierse palingschuit,
platbodern of kruisnetvisser*

Een Lierse kruisnetvisser is een typisch bootje met platte bodem en zonder roer. In de eerste helft van de vorige eeuw vissen de Lierse mannen hiermee op de Beneden-Nete. Slechts één replica is bewaard gebleven en ligt hier ten anker: Bertha.

Een boot is 5,5 à 6,5 meter lang en 1,5 à 2 meter breed. Het ligt amper 20 à 40 cm in het water en weegt ongeveer 2 ton.

De vissers delen hun boot op in drie delen: de kop, het ruim en het achtergat. Aan de voorsteven (de kop) ligt het roefje. Via een luik of deurtje kan de visser even schuilen en uitrusten in deze verhoogde kajuit. Aan het achtergat zie je de schuinstaande spriet. Hieraan hangt het kruisnet, vastgemaakt aan een vierkant raam van vier op vier meter. Het net is bevestigd met een hijskabel en kan omhoog of omlaag gelaten worden door

te draaien aan de lier. Het net bestaat uit zo'n 145.000 fijne mazen. Een visser moet ongeveer 150 uur breien voor zo'n net. De *bun* of *beun* is een afgesloten ruimte waarin de gevangen vis bewaard wordt. Door de gaatjes aan de zijkant van de romp stroomt water in de *bun*, zodat de vis levend en vers blijft.

De meeste bootjes zijn groen of grijs geverfd, afgeboord met wit, groen of zwart. Elke boot heeft aan de zijkant ook een witte cirkel met daarin een uniek registratienummer.

Aan de overzijde zie je *Den Tiber*, een hoog wit-geel gebouw. Sommige vissers gebruiken deze houtopslagplaats als werf om hun palingschuiten te bouwen. Eikenhout en dennenhout zijn hiervoor het meest geschikt.

Het witte huis links van *Den Tiber* was vroeger café *Sint-Jonas*, het stamcafé van de Lierse vissers. In 1932 verenigt een dertigtal palingvissers zich om hun belangen te behartigen. Ze noemen zich *De Moedige Bootvissers*. Wie tot de vereniging wil horen, moet laten zien dat hij een boot kan bouwen.

De Sint-Jansbrug aan de Zimmertoren

Over wedstrijden op het water

De Moedige Bootvissers organiseren jaarlijks viswedstrijden op de Binneneete.

Bij het Koningsvissen liggen de palingschuiten dwars naast elkaar afgemeerd. De visser die na zes uur het meeste kilo vis in zijn vangnet heeft, wordt tot koning van dat jaar gekroond. Drie keer op rij koning maakt je keizer, maar dat is niemand ooit gelukt. De winnaar van deze wedstrijd krijgt een bloemenruiker, een foto van een palingschuit én wordt bestuurslid bij De Moedige Bootvissers. Vanaf dan draagt hij een zilveren ster op z'n pet.

Tijdens het jaarlijkse Waterfeest - onderdeel van het programma van Lier Kermis - zorgen fanfares voor muziek, worden er rondvaarten georganiseerd en snuisterijen verkocht. Kinderen kunnen er spelen op de boten die voor de gelegenheid versierd zijn met guirlandes en lampionnen. De opbrengst van het feest gaat telkens naar een goed doel.

In 1937 wordt een eenmalige wedstrijd voor versierde bootjes georganiseerd. De voorbereidingen duren maanden lang. Tijdens Lier Kermis vaart een parade van prachtig versierde palingschuiten over de Binneneete: een zwaan, een vliegtuig, een café, een watermolen en zelfs de Zimmertoren drijven voorbij. Een spetterend vuurwerkspektakel sluit het feest af. Alle opbrengsten gaan naar het weeshuis in het begijnhof.

1937, © Archief Lier | www.kempensergoed.be

4

© Archief Lier | www.kempensergegoed.be

4

Het staatspark aan de Binnennete

*Over de aanlegplaatsen
van de paling schuilen*

© Archief Lier | www.kempensergegoed.be

De Nete is lang verbonden met de Binnennete. De palingbootjes varen door de vloeddeuren tot in het centrum van de stad. Vele schuilen liggen hier aangemeerd. In 1913 bouwt ingenieur Raymond Kimpe een nieuwe steenen brug over deze vloeddeuren. In 1940 wordt die vernield en vervangen door de huidige brug. De vloeddeuren maken plaats voor vaste schotbalken. Vanaf dan zijn er geen getijden meer op de Binnennete en kunnen boten de stad niet meer in. De paling schuilen krijgen een nieuwe aanlegplaats aan de andere kant, net buiten de vesten.

© Archief Lier | www.kempensergoed.be

5

Aan de overzijde van scheepswerf Verrept

Over het bouwen van een palingschuit

Aan de overzijde van de Nete ligt de zaat of scheepswerf Verrept waar boten worden hersteld en gebouwd. Toch maken vele Lierenaars hun boot ook gewoon in de achtertuin. Ze gebruiken geen vast constructieplan. De vissers geven hun kennis mondeling door.

Het eerste plan wordt in 1951 getekend door Jules Van Beylen, conservator van het Nationaal Scheepvaartmuseum in Antwerpen. Vanuit zijn passie voor scheepvaart en scheepsmodelbouw voert hij onderzoek en meet hij de Lierse palingschuit nauwkeurig op.

© Archief Lier | www.kempensergoed.be

De Zilveren Knoop achter het stadspark

Over de getijden op de Nete

Waar de drie kronkelende Nethen een zilveren knoop leggen; waar plots het spekuikige, overvloedhoornige Brabant zich scheidt van 't mijmerend, magere Kempenland, daar is het...

(Uit: Schoon Lier, Felix Timmermans)

De Nete is een getijdenrivier. Dat wil zeggen dat de getijden van de zee er in doorwerken. De Schelde in Antwerpen heeft zes uur vloed en zes uur eb. Omdat Lier meer landinwaarts ligt, heeft de Nete hier een ebstroom van negen uur en een vloedstroom van slechts twee à drie uur.

De Lierse palingschuiten maken gebruik van deze stroming. De vissers vertrekken na hoog water en laten zich al vissend met het ebtij meedrijven tot Duffel of verder. De rechthoekige vorm van de boot lijkt onlogisch, omdat een boot met zo min mogelijk weerstand door het water moet. Maar voor een palingschuit speelt dit geen rol. Er is geen zeil of motor, de schuit laat zich voortdrijven op de stroom. Wanneer het tij keert, komen de vissers terug naar Lier.

Om te mogen vissen op de Beneden-Nete is een vergunning nodig van het Kantoor der Registratie en Domeinen. Hiermee mag je één jaar vissen vanaf de sluis van Lier (waar we nu staan) tot aan de monding van de Rupel. De meeste vissers varen tot Duffel. Wie tot aan de monding van de Rupel wil (ongeveer 15 km), geraakt nooit in één tij terug tot in Lier, en zal moeten wachten tot de volgende vloed.

7

Het Saske

Over de manier van vissen

Paling is vooral 's avonds en 's nachts actief. De meeste vissers hebben in de week een andere job en gaan zaterdagavond op visvangst. Een palingschuit wordt door twee vissers bemand. De ene stuurt met de riemen, de andere bedient het net. Gewoonlijk vissen ze het hele traject stroomafwaarts en terug. Met roerriemen brengen ze de boot naar het midden van de rivier. Daar gooien ze het sleepanker uit waardoor de boot vaart mindert. Ze laten het kruisnet zakken naar de bodem van de rivier. Na enkele minuten draait de visser aan de lier om het net op te halen. Door de sterke stroming gaat het net schuin staan en blijft de vis er in. Eens boven water, wordt het net leeggeschept en gaat de paling de beun in.

© Archief Lier | www.kempensergoed.be

© Archief Lier | www.kempensergoed.be

De Schapenkoppenstraat, aan de aanlegsteiger van de Kon. Moedige Bootvissers

Over de Moedige Bootvissers

Andere vissers laten zich rechtstreeks naar visrijke plekken drijven. Met het anker zetten ze de boot vast tegen de stroom. De visser brengt het net volledig onder water. Door de sterke stroming komt het bijna rechtop te staan. De paling zwemt het net in. Elke vijf minuten haalt de visser het net op door te draaien aan de lier. Daarom worden de Lierse palingvissers ook wel *palingdraaiers* genoemd.

Tenslotte zijn er ook vissers die *peuren*. Een peur of poer is een vislijn waaraan een grote bol wormen hangt die met naald en draad aan elkaar geregen is. De palingvisser gaat op het luikdeksel zitten en gooit z'n lijn in het water. Omdat paling over de bodem van de rivier *loopt*, moet de peur net boven de bodem hangen. Een paling die in de peur bijt, trekt een kurk aan de lijn onder water.

Sinds de jaren '60 vermindert de interesse in het palingvissen. Het visbestand daalt door de vervuiling van het Netewater, boten geraken in verval en verdwijnen één voor één. In 1973 wordt voor de laatste keer paling gevangen met een platbodem. Het definitieve einde komt een jaar later wanneer het palingdraaien bij wet verboden wordt.

Vanaf 1981 leggen *De Moedige Bootvissers* zich toe op het toerisme. De Binnennete is niet onderhevig aan getijden en vormt de ideale plek voor rondvaarten. Hun bootjes hebben dezelfde vorm als de palingschuiten en zijn uitgerust met een elektrische buitenboordmotor. Ter ere van hun vijftigjarig bestaan in 1982 mag de vereniging de titel *Koninklijk* toevoegen aan hun naam.

De huidige toeristenbootjes krijgen geen nummer, maar een naam die verbonden is met de geschiedenis van Lier of een typische Lierse figuur. Vandaag varen er van april tot oktober een zestal boten op de Binnennete. Tijdens een tocht vertellen de *Koninklijke Moedige Bootvissers* graag over hun geschiedenis en die van de stad.

1967 © Archief Lier | www.kempensergoed.be | Frans Verstreken

9

De toegangspoort van het begijnhof

*Over Onze-Lieve-Vrouw der Vissen,
een verhaal van Felix Timmermans*

In 1924 schrijft Timmermans de verhalenbundel *Het keerseken in de lantaarn*. In dit boek vertelt hij onder meer het verhaal *Onze-Lieve-Vrouw der Visschen*. De visser *Vettigen Teen* steelt in een opwelling het Mariabeeld uit de ingangspoort van het begijnhof in de hoop het te kunnen verkopen. Maar hij krijgt wroeging en gooit het beeld in

de Nete. De volgende dag vaart hij met zijn palingschuit langs deze plek. Wanneer hij zijn net neerlaat, zit het al snel boordevol vis. Deze 'wonderbare' visvangst blijft duren en *Vettigen Teen* verdient goed aan de verkoop van de vis. Al snel raakt het wonder bekend en komen ook andere vissers naar deze plek, maar het geweten van *Vettigen Teen* begint te knagen...

Dit verhaal wordt in 1967 verfilmd door Frans Verstreken.

Het stadsmuseum

Over de traditie van het palingvissen

Kennis en praktijken die van generatie op generatie worden doorgegeven, noemen we immaterieel cultureel erfgoed. Wanneer een kennis, kunde of praktijk niet meer actief beoefend wordt, spreken we van een verdwenen traditie. Het blijft zinvol dit erfgoed te onderzoeken en te documenteren. Zo wordt het bewaard en heeft iemand die er ooit opnieuw aan wil beginnen een idee van hoe het vroeger was.

Het palingvissen maakt als verdwenen traditie een belangrijk deel uit van het Lierse erfgoed. Er ligt een replica in het centrum van de stad.

Iedereen herkent de vorm van de palingschuit in de toeristenbootjes. De Koninklijke Moedige Bootvissers houden de herinnering aan de palingvisserij levend via hun verhalen.

Toch blijft er weinig informatie te vinden over de typische boot. De School voor Scheepsmodelbouw in Baasrode brengt hier verandering in met een studie over de Lierse kruisnetvisser. Historisch bronnenonderzoek en de bouw van een model hebben samen geleid tot een nieuw geheel van informatie en inzichten. Het brengt ons dichterbij de verdwenen traditie die zo typisch was voor onze stad.

Het boek is te koop in de museumshop. In de vaste museumopstelling vind je een modelboot en ander materiaal over het palingvissen.

Palingstoverij op Lierse wijze

In 1921 begint Mel Kalot in haar café 'In den Draaiboom' paling te verkopen. Het wordt een van de gekendste plekken in Lier om van deze lekkernij te genieten. Haar recept valt zelfs na een eeuw nog steeds in de smaak.

VOOR 4 PERSONEN

- 1 kilo **rivierpaling** (gestroopt)
- 2 stronken **prei**
- 200 gram **spinazie**
- 100 gram **peterselie**
- 1 koffielepel **tomatenpuree**
- 2 dl. **room**
- 3 cl. **Elixir d'Anvers**
- 3 gehakte **sjalotten**
- 2,5 liter **visfumet**
- 4 **aardappelen**
- een halve **bloemkool**
- 100 gram **kervel**
- 25 gram **bieslook**
- 2 **tomaten**
- 1 **sla**
- 3 dl. **witte wijn**
- 1 **citroen**
- **peper, zout, laurier**
& **muskaatnoot**

Maak de aardappelen schoon en kook ze in de schil. Blancheer de spinazie en hak ze fijn. Meng ze met de gehakte peterselie, de kervel, de tomatenpuree en doe er 1 dl. room bij.

Snij van de gekookte aardappelen een deksel af. Hol ze gedeeltelijk uit en vul de holte met het mengsel. Warm ze terug op in de oven. Kook de bloemkool en hou ze warm.

Snij de schoongemaakte en gestroopte paling in moten van circa 4 cm. Besprenkelen met citroensap, kruid ze met peper en zout, muskaatnoot en de Elixir d'Anvers. Laat marineren. Rol dan de palingmoten in de geblancheerde slablaadjes en schik ze in een sauteuse op een laagje van gehakte sjalotjes, een weinig peterselie, bieslook, kervel en een laurierblaadje. Overgiet met de wijn en de visfumet. Dek af met boterpapier en laat sudderen gedurende 15 min. Haal de palingmoten er uit. Voeg aan het suddervocht een scheut room en laat inkoken of eventueel binden met een weinig bewerkte boter.

Voeg er de gepelde en in blokjes gesneden tomaten aan toe. Schik de palingsmoten op een bord. Overgiet met de saus. Voeg er de opgewarmde aardappelen aan toe. Leg de warme bloemkool erbij en bestrooi met fijngehakte bieslook.

Uit: 'Paling in 't zilver', door F. Janssens

VU: Rik Verwaal, p/a Paradeplein 2 bus 1, Lier

ERFGOED
DAG

stads
museum
Lier

Lier

KEMPENS KARAKTER